

stališča zaposlenih. Gre za bistvene razlike v kulturi dela. Pred kakimi dvema leti je tudi »Delo« povzelo izsledke raziskave na Hrvaškem, iz katerih sledi, da je večina delavcev menila, da je bolje za manjšo plačo delati tako kot sedaj, kot pa več narediti za boljšo plačo. Tudi ta dejavnik pojasnjuje nizko izkoriščenost obstoječe tehnologije.

Kar zadeva naše prednosti pred drugimi razvitimi v Evropi, je torej potrebna streznitev. Jih skoraj nimamo, kar pa imamo, hitro uničujemo (onesnaževanje narave, itd.). Zakaj naj bi torej bili zanimivi za Evropo? Vsaj dva razloga gotovo obstajata. Prvi je razširitev tržišča za razvitejše. V tem smislu je bistveno bolj zanimiva Jugoslavija kot celota (22 milijonov prebivalstva), kot pa posamezni njeni deli. Jugoslavija je do neke mere zanimiva z vidika trga tudi zaradi svojega političnega položaja v svetu. Drugi razlog pa je Jugoslavija kot vir cenene delovne sile. Ta je že danes tako poceni (delavci tako mizerno plačani), da nekatere multinacionalke selijo proizvodnjo iz Daljnega vzhoda v Jugoslavijo.

Oba navedena razloga sta »slaba«, obenem pa tudi oba nakazujeta interes razvitejših, da ostanemo »revni sorodniki« za opravljanje nižjih del.

Kakšne so rešitve? Prav gotovo nam razviti ne bodo podarili visoke tehnologije, nas prisilili v dobro organiziranost, nam dali visoke plače in urejeno družbo. Vse to si bomo morali sami prislužiti. Izhodi seveda so, treba jih je najti in uporabiti. Naj omenim le dva.

Prvi je bolj »mehke«, vrednotne, ideološke narave. Gre za mobilizacijo ustvarjalnih potencialov in energije za razvoj. To je model, ki so ga pogosto uporabili poraženci v vojnah, ko so poraze čez čas spremenili v zmage. Tipičen primer, kaj je na tej podlagi mogoče narediti, je Japonska. V začetku petdesetih let je bila po razvitosti nekako tam kot Jugoslavija. S pametnim razvojem so dosegli današnje rezultate. Lahko si le mislimo, kakšen razvojni pospešek bi v Jugoslaviji dosegli, če bi energijo, ki se zgublja v eksplozijah nacionalizmov, usmerili v razvoj.

Drugi je pametna tehnološka politika. Koncept, da bi na zvezni ravni določili neko skupno tehnološko strategijo, se ni obnesel. Pri nas so ti poskusi pustili premalo prostora (premalo možnosti in odgovornosti) za posamezne gospodarske subjekte. Potrebna je skrajnje racionalna uporaba razpoložljivih virov za premagovanje tehnološke zaostalosti. Zaradi velike brezposelnosti bomo najbrž še nekaj časa vezani na delovno intenzivno tehnologijo. Zaradi omejenih financ ne kaže računati na nove generacijske tehnologije, ampak bo treba vztrajati na inovacijah, ki bodo povečale učinkovitost obstoječe tehnologije (nove produktne tehnologije). Potrebno pa bo iskati tudi zaveznitva z velikimi na posameznih področjih.

Perspektiva je verjetno le v razvijanju pameti. Toda, ali smemo na podlagi aktualnih dogajanj sklepati, da to je dejanska perspektiva?

METKA DOVIDIJA

Nova strategija ES za Sredozemlje

Razmišljanja govornika pred menoj so odlično izhodišče za misli, ki bi jih želela prispevati k današnji razpravi. Ker izvirajo iz praktičnih izkušenj, pridoblje-

nih z nekajmesečnim delom v okviru komisije Evropskih skupnosti, kjer sem imela priložnost spoznati način razmišljanja in dela v enem od pomembnih organov ES, na drugi strani pa iz vsakdanjega praktičnega dela v okviru Gospodarske zbornice Slovenije, kjer je težišče mojih prizadevanj usmerjeno v svetovanje na področju pravnih vidikov evropskih integracijskih procesov – s posebnim poudarkom na sodelovanju z Evropsko gospodarsko skupnostjo – naj moja razmišljanja ne bodo razumljena v teoretskem, marveč predvsem v praktičnem kontekstu.

Ali je z vidika vsakodnevnih, zlasti podjetniških potreb, sploh še smotrno razmišljati o alternativah vključevanja v evropske integracijske procese? Mislim, da izbora ni. K takšnemu spoznanju me spodbuja naraščajoči interes podjetij za ohranitev ali pridobitev ustreznega tržnega položaja na skupnem trgu, ki se kaže v zahtevah po vse kvalitetnejših informacijah o tamkajšnjih dogajanjih. Pri tem je gotovo odločilnega pomena dosedanja močna izvozna usmerjenost slovenskih podjetij na območje skupnega trga, predvsem pa zaostreni pogoji vključevanja v mednarodno delitev dela, ki jo je v skupnosti mogoče pričakovati po letu 1992. Posebno razveseljivo je, da se interes naših izvoznikov odlikuje s pristopi in metodami, značilnimi za razvita gospodarstva; temelji na snovanju dolgoročne strategije razvoja in izbora primerne taktike za uresničitev izbranih ciljev. To pa v prvi vrsti pomeni spoznanje s tem, kar je v Evropski skupnosti že sprejeto kot obvezno oziroma bo to postalo jutri; pri tem ne gre samo za spremljanje najrazličnejših standardov in tehničnih predpisov, temveč tudi za pridobivanje globalne slike in predvidevanje dogajanj na skupnem trgu, da bi se naši proizvajalci z optimalno uporabo svojih komparativnih prednosti ne le obdržali, marveč uspešneje vključili v mednarodno delitev dela. Prizadevanja podjetij, posebej malih in srednjih, po pridobivanju kakovostnih informacij, spodbujajo k ugotovitvi, da ni niti časa niti prostora za razmišljanja o tem, ali se vključiti v evropske integracijske procese ali ne. Življenje pač teče po določenih naravnih zakonitostih, prav te pa prinašajo »Evropo« k nam in nas odnašajo tja marsikdaj neodvisno od doraslosti in pripravljenosti na takšna dogajanja.

Česa naj bi se naučili iz primera Evropske skupnosti, razen da jo spoznavamo? Zagotovo metod razmišljanja. Če to ponazorim s primerom politike v Sredozemlju, naj omenim, da so si v skupnosti zamislili razvijanje odnosov s sredozemskimi državami najprej na bilateralni podlagi, s sklepanjem sporazumov o pridruženju, gospodarskem sodelovanju ali kar trgovinskih sporazumov, ki urejajo menjavo blaga in storitev. Že konec sedemdesetih let, ko je zorelo spoznanje, da se namesto skupnega trga razvija razdrobljen trg, se je pokazala potreba po spremembi takšnega koncepta. Konec zadnjega desetletja se je vse bolj utrjevalo spoznanje o zgrešenosti neenotnega koncepta, spoznanje, ki temelji na ekonomski oceni nujnosti oblikovanja drugačnega pristopa. Demografske napovedi namreč za naslednjih 20, 30 let predvidevajo zmanjševanje števila prebivalstva v zahodni Evropi, obenem pa več kot dvakratno povečanje števila prebivalstva v dvanajstih sredozemskih državah (na 500 mio). V skupnosti se zavedajo možnosti ogromnega pritoka v glavnem nekvalificirane delovne sile, ki ne bi bila niti dovolj strokovno usposobljena, da bi se vključila v visoko industrializirano okolje, niti dovolj ekonomsko močna, da bi kupovala proizvode visoke tehnologije. Edino rešitev zato vidi v preišljenem, poenotenem pristopu, katerega odraz bi bila tudi splošna konvencija o odnosih z državami tega območja: v investiranju v razvoj teh okolij, s čemer bi se odprle možnosti zaposlovanja domače delovne sile, obenem pa oblikovala potencialna tržišča za proizvode skupnosti.

Jugoslavija ima kot ena od sredozemskih držav gotovo zanimive geostrateške

prednosti, vendar te še zdaleč ne morejo upravičiti še vedno ležernega in nesistematičnega pristopa k snovanju evropske strategije razvoja. Veljavni sporazum o gospodarskem sodelovanju z Evropsko skupnostjo brez dvoma nudi široke možnosti sodelovanja tudi zunaj trgovskega dela. Razmišljanja o morebitni sklenitvi sporazuma o pridruženju prav tako niso zanemarljiva; ob tem pa kljub vsemu ni odveč opozoriti, da takšen sporazum sam po sebi ne more zagotoviti učinkovitejšega sodelovanja in da je predvsem jasna notranja opredelitev ter izvajanje ciljev gospodarske politike v razmerah parlamentarne demokracije prava vstopnica v uspešnejšo mednarodno delitev dela.

Noben, še tako teoretično dosledno zasnovan, normativni okvir sem po sebi ne more jamčiti uspešnejšega razvoja Jugoslavije; zato je vlogo ključnega spodbujevalca potrebno prepustiti podjetništvu, v smislu takšnega razvijanja individualnih sposobnosti, ki bo omogočilo neovirano menjavo rezultatov kreativnosti. Gotovo ne moremo biti ponosni na stanje, v kakršnem se mrzlično soočamo z večdesetletno zamudo pri spoznavanju in prilagajanju evropskim integracijskim procesom. Trezno priznavanje zaostanka, obenem pa selektivno uvajanje tistih metod in instrumentov, ki so razvitejše družbe pripeljale do sedanje stopnje razvitosti, je najbrž najzanesljivejša pot v odpravljanje razkoraka z razvitimi; podjetniška prizadevanja, oplemenitena z individualno intelektualno sproščenostjo ter nacionalno samobitnostjo kot odrazom kulturne identitete, bi zato gotovo najučinkoviteje prispevala k oblikovanju jutrišnje Evrope ljudi.

PETER KLINAR

Dve različni migracijski politiki

Govorili ste o migracijskih tokovih v Evropi, ki se jih razvita Zahodna Evropa zaveda, predvsem pritiskov iz nerazvitih okolij, ki bodo vedno hujši – posebej v Vzhoda. Z odprtjem emigracijskih možnosti na Vzhodu – po zlomu realnega socializma – je nastal nov položaj, ki ga ni nihče predvidel. O prihodnjih migracijah v Evropi so napisane številne študije, nekatere od njih predvidevajo alternative mednarodnim migracijam, številni pa so pogledi, ki dvomijo v alternativne možnosti mednarodnih migracij.

Dosedanja migracijska politika nerazvitih emigrantskih držav in razvitih imigrantskih držav je diametralno nasprotna. Emigrantske države pogosto migracijske politike sploh nimajo, če pa so jo formulirale, je največkrat ne morejo uresničiti. Naj omenim le dvoje pomembnih razlik obeh zvrsti migracijske politike. Emigrantske države hočejo predvsem »izvoziti«
nekvalificirano, nezaposleno, ruralno delovno silo in to za daljše, vendar ne za trajno obdobje, ker še zmeraj računajo na prednosti od morebitnih remigracij. Pri tem se zavedajo, da so trajni emigranti za njih izgubljeni, ker usiha dotok njihovih prihrankov in investicij, zmanjšujejo se stiki z njimi. Po drugi strani pa so imigrantske države v svoji politiki selektivnega odpiranja za imigracije zainteresirane predvsem za strokovnjake, za kvalificirane imigrante, za imigrante s kapitalom itd. – ki jih same selekcionirano in postopno izbirajo in potem integrirajo v svoje okolje. Negativno selekcionirane imigrante